

IEDER ZIJN OORLOG

Louisa J. Peeters

Ieder zijn oorlog

8 verhalen, 8 mensen, 8 oorlogen

Ieder zijn oorlog

Louisa J. Peeters

© 2022 Davidsfonds / Standaard Uitgeverij nv,
Franklin Rooseveltplaats 12, B-2060 Antwerpen en
Louisa J. Peeters

Gemaakt onder licentie van Davidsfonds.

'Davidsfonds' is het geregistreerde merk van
Davidsfonds vzw, Quinten Metsysplein 12,
3000 Leuven.

www.standaarduitgeverij.be

info@standaarduitgeverij.be

Vertegenwoordiging in Nederland:

New Book Collective, Utrecht

www.newbookcollective.com

Eerste druk januari

Opmaak omslag: Herman Houbrechts

Opmaak binnenwerk: 5NUL8 Grafische producties

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ISBN 978 90 223 3835 3

D/2022/0034/138

NUR 389

INHOUD

Inleiding	7
Robert Peeters, rabote	11
Alma Mahler, de genieën in haar nest	35
Alles zonk weg in de nacht van het voorbije...	42
De bijdrage van een regisseur	43
Thomas Mann, de anti-Hitler	45
Dat beest met zijn hystericuspoten	47
Weten en niet weten	49
Heinrich Böll, soldaat	53
De 'echte' oorlog	58
Helga Deen, als ik weer thuiskom	61
De Holocaust	66
We zijn allemaal nazi's	69
We zijn niet allemaal nazi's	70
Arthur Morrison, godvergeten zonde van de tijd	73
Honger en plantrekkerij	75
Ernest Claes, allemansvriend	79
Collaboratie is collaboratie?	85
Andrée De Jongh, onverschillig voor de dood	89
Het verzet	93
De repressie	96
Tot slot: de bevrijding	99
Bibliografie	102
Dank aan	104

'Nu leert de ervaring dat het duizendmaal gemakkelijker is de feiten van het verleden te reconstrueren dan de geestelijke atmosfeer. Die vindt zijn neerslag niet in de officiële geschiedschrijving, maar nog het meest in kleine, persoonlijke verslagen.'

– Stefan Zweig

INLEIDING

Zij is achttien. Hij is dertig. Ze leren elkaar kennen in het Sint-Jozefscollege in Herentals. Zij is er meid, hij is er knecht. Ik stel me een romantische ontmoeting voor: zij kijkt uit een van de vele vensters van het kloostergebouw, hij staat in de weelderige tuin met een geitje op de arm. Het is lente: de bomen vol bloesems, de eerste warmte, het eerste open raam. Hij kijkt op, zij kijkt naar beneden. Hij, met opgestroopte hemdsmouwen, eeuwige bretellen, klompen en een pet. Een brok leven.

Haar omgeving ontraadt haar meermaals om een relatie met hem aan te knopen. Hij is sterk en gezond, en een harde, plichtsgetrouwe werker, maar hij drinkt. Hij is zwijgzaam, maar iedereen die hij tegenkomt, krijgt een goedendag. Schaamte kent hij niet. Wat de mensen zeggen of denken, laat hem koud. Niets krijgt hem uit zijn humeur. Hij wordt mijn vader, zij mijn moeder.

Eind 1942 wordt mijn vader verplicht tewerkgesteld in Duitsland. Hij zal er bijna anderhalf jaar werken, gescheiden van zijn geliefde. Het enige contact hebben ze via brieven.

In maart 1943 begint hij met het thuisfront te corresponderen op blaadjes die hij uit een schoolschrift heeft gescheurd. Elke vierkante centimeter beschrijft hij met een potlood. Hij heeft een mooi handschrift, hoewel hij maar tot zijn veertiende naar school is gegaan. Zijn dertig brieven en twee briefkaarten zal mijn moeder zorgvuldig bewaren.

Bijna tachtig jaar na datum is alles nog goed leesbaar. Het is een manier om mijn vader als jonge man te leren kennen – hij is al eenenveertig wanneer ik geboren word. Zo kan ik de zwijgzame man in omgekeerde richting zien veranderen in de verliefde briefschrijver.

Hebben de afstand en dan vooral zijn brieven de relatie met mijn twaalf jaar jongere moeder mogelijk gemaakt? Hij is een man van weinig woorden. Papier is verduldig en afstand creëert een ideaalbeeld. Een gelegenhedsdrinker of niet, hij slaagt er in ieder geval in mijn moeder in te palmen. In augustus 1946 trouwen ze. In juli 1949 hebben ze al drie

kinderen, in 1953 maak ik het gezin compleet. Als je het zo bekijkt, ben ook ik nog een kind van de oorlog.

Een selectie van zijn brieven heb ik in dit boek verzameld. Ze gaan over een allerindividueelste ervaring, een onbekende oorlog zonder roem, zonder eer, zonder grote woorden. Om ze in een ruimer kader te plaatsen heb ik dagboeken en brieven van mensen dichterbij de vuurlinie of bij de informatiebronnen gezocht. Elk van hen heeft een ander, eigen perspectief.

Er is een Duitse soldaat die op wacht staat in Normandië. Wachten is jarenlang zijn enige bezigheid. Tot vervelens toe. Gelukkig mag hij tijdens zijn wachtdienst schrijven. Hij is tweeëntwintig jaar als de oorlog begint.

Er is een Duitse schrijver, een Nobelprijswinnaar die het antisemitisme aan de kaak stelt, Hitler tergt, zijn staatsburgerschap verliest en emigreert. Hij is vierenzestig jaar als de oorlog begint.

8

Er is een Engelse arts, opgevorderd als soldaat. Hij geeft het zelf toe: ik heb niets, maar dan ook niets gedaan tijdens de oorlog. Hij is vijfentwintig jaar als de oorlog begint.

Er is een Nederlands meisje dat verliefd is en dat gevoel meeneemt naar het concentratiekamp, en probeert zich eraan vast te klampen, tot in de gaskamer. Ze is vijftien jaar als de oorlog begint.

Er is een Oostenrijkse die zich 'verbrandt' omdat ze tweemaal trouwde met een Jood. Ze zoekt een vluchtroute naar de Verenigde Staten. Ze is vijfenvierentwintig jaar als voor haar de miserie begint.

Er is een Vlaming in België die na de bevrijding wordt beschuldigd van collaboratie. Voor hem duurt de oorlog tien jaar. Hij is vijfenvijftig jaar als de oorlog begint.

Er is een Brusselse vrouw die actief is in het verzet en drieëntwintig keer te voet de Pyreneeën overtrekt. Ze is vierentwintig jaar als de oorlog begint.

En om te beginnen is er dus ook een Vlaming die verplicht tewerkgesteld wordt in Duitsland. Hij is achtentwintig jaar als de oorlog begint.

Allen leefden ze net als mijn vader in hetzelfde tijdsgewricht, in hetzelfde gegijzelde Europa, in dezelfde hopeloze en weezinwekkende situatie, en ze zagen hun leven als zand door hun vingers glijden. Ze waren de speelbal van hogere machten die bij een goed glas wijn beslisten over het voetvolk. Hier krijgt elk van hen het woord.

Het mag duidelijk zijn: naast de miserie, de honger, de vernieling, de angst en de dood brengt de oorlog ook een enorme volksverhuizing teweeg. Mensen vluchten, verhuizen, laten hebben en houden achter, volgen marsorders op, ze gaan elders op zoek naar veiligheid en vrede. Het was toen zo, het is nu zo, het zal altijd zo zijn.

